ปัญหาข้อกฎหมายการคุ้มครองจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร[1]

รณิดา อ้วนเส้ง[2]

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมายการคุ้มครองจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้การคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร โดยศึกษาการคุ้มครองสิทธิบัตรตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 3 พ.ศ. 2542 เปรียบเทียบกับกฎหมายระหว่างประเทศได้แก่ กฎหมายสิทธิบัตรของประเทศสหรัฐอเมริกา และความตกว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา ในเรื่องของการแก้ไขบทนิยาม การกำหนดข้อยกเว้นในเรื่องของจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงขึ้น ระยะเวลาในการคุ้มครองสิทธิบัตรในจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงขึ้น และการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดสิทธิบัตรในกรณีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย อีกทั้งได้ศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายสิทธิบัตรในเรื่องของจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือได้มีการดัดแปลงขึ้นตามกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศสหรัฐอเมริกา และข้อลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา หรือความตกลงทริปส์ เพื่อให้ทราบถึงการคุ้มครองสิทธิบัตรในเรื่องของจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้น ว่ามีความแตกต่างหรือความหรือคล้ายคลึงกันในการคุ้มครองดังกล่าวและการบังคับใช้กฎหมายอย่างไร

ในยุคปัจจุบัน อุตสาหกรรมชีวภาพได้กลายเป็นหนึ่งในสาขาสำคัญที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านของการวิจัยพื้นฐานและการพัฒนานวัตกรรมเพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ การนำองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ชีวภาพมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในระดับประเทศและระดับโลก สิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าว โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับจุลชีพหรือชิ้นส่วนของจุลชีพที่มิได้ปรากฏอยู่ในธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นผลจากกระบวนการออกแบบหรือ

---

[1] บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาข้อกฎหมายการคุ้มครองจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร โดยมีที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สลิล สิรพิทูร และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัจจวัฒน์ เรืองกาญจน์กุล และอาจารย์ ดร.พีรพงศ์ จงไพศาลสกุล

[2] นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ดัดแปลงโดยมนุษย์นั้น ได้กลายเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีมูลค่าสูงและมีความจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร[3]

สิทธิบัตรจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่สำคัญในการคุ้มครองผลงานอันเกิดจากความพยายามและการลงทุนด้านวิจัย ไม่เพียงแต่ช่วยรับรองสิทธิของผู้ประดิษฐ์ แต่ยังเอื้อต่อการกระตุ้นให้เกิดการแข่งขัน การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการพัฒนาต่อยอดในเชิงนวัตกรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบันยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการคุ้มครององค์ประกอบทางชีวภาพ กล่าวคือ องค์ประกอบที่ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ ย่อมสามารถเข้าข่ายได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร ภายใต้เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน[4]

จากการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบว่าการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 นั้น พบว่ายังไม่สอดคล้องครอบคลุม และไม่ชัดเจนในเรื่องของการคุ้มครองจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของการคุ้มครองการประดิษฐ์ และไม่ครอบคลุมด้วยกันอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ปัญหาประการแรก คือ ปัญหาคำนิยาม “การประดิษฐ์” ตามกฎหมายสิทธิบัตร ตามบทบัญญัติ มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า การประดิษฐ์ หมายความว่า การคิดค้นหรือคิดทำขึ้น อันเป็นผลให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีใดขึ้นใหม่ หรือการกระทำใด ๆ ที่ทำให้ดีขึ้นซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธี อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงนวัตกรรมสมัยใหม่ โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็วในรูปแบบที่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะสิ่งของหรือวัตถุที่จับต้องได้ จะพบว่าขอบเขตของคำจำกัดความตามกฎหมายในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดในแง่ของความยืดหยุ่น ทำให้ไม่สามารถรองรับนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างครอบคลุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาเงื่อนไขที่ต้องมี “ขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น” และ “สามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมได้” ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อผู้ประดิษฐ์ชาวไทยที่พัฒนาผลงานในเชิงนวัตกรรมดิจิทัลหรือบริการที่ไม่อยู่ในรูปของผลิตภัณฑ์ที่จับต้องได้[5]

ในขณะที่เทคโนโลยีชีวภาพและวิทยาการด้านจุลชีววิทยาได้มีความก้าวหน้าอย่างมาก จนนำไปสู่การคิดค้นและพัฒนาจุลชีพสายพันธุ์ใหม่ด้วยฝีมือของมนุษย์ เช่น แบคทีเรียที่ผ่านการดัดแปลงพันธุกรรมเพื่อใช้ผลิตยา หรือจุลชีพที่ถูกออกแบบมาให้สามารถย่อยสลายสารพิษในสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างของนวัตกรรมทางชีวภาพที่มีศักยภาพสูงในการนำไปใช้ประโยชน์ในทางอุตสาหกรรม

---

[3] จักรกฤษณ์ ควรพจน์, “กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วย ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า,” พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ : นิติธรรม,2559), 141-145.

[4] เรื่องเดียวกัน.

[5] ไชยยศ เหมะรัชตะ, “ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา”, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2559), 126-128.

และสาธารณสุข อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญยังคงอยู่ที่แนวทางในการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร โดยเฉพาะการนิยามคำว่า “การประดิษฐ์” ซึ่งยังไม่ชัดเจนและอาจไม่ครอบคลุมถึงสิ่งประดิษฐ์ทางชีวภาพที่มนุษย์ได้ออกแบบขึ้นโดยเฉพาะจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์มีส่วนในการสร้างขึ้นหรือดัดแปลงขึ้น ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายที่อาจบั่นทอนแรงจูงใจในการวิจัยและพัฒนาในสาขานี้ได้ในระยะยาว[6]

ปัญหาประการที่สอง คือ การให้คุ้มครองสิทธิบัตรสำหรับจุลชีพหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น

ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2542 มาตรา 9 บัญญัติว่า การประดิษฐ์ดังต่อไปนี้ ไม่ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ (1) จุลชีพและส่วนประกอบส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มีตามธรรมชาติ สัตว์ พืช และสารสกัดจาสัตว์และพืช

ได้กำหนดขอบเขตของการให้สิทธิคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน โดยในมาตรา 9 (1) ได้บัญญัติไม่ให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรแก่สิ่งมีชีวิตบางประเภท ได้แก่ จุลชีพและส่วนประกอบของจุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สัตว์ พืช และสารสกัดจากสัตว์หรือพืชที่มิได้ผ่านการดัดแปลงหรือประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ข้อจำกัดดังกล่าวกำหนดเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ[7]

อย่างไรก็ดี การไม่ให้ความคุ้มครองแก่จุลชีพและองค์ประกอบของมันที่มีอยู่ในธรรมชาติ อาจส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจของนักวิจัยและนักลงทุนในการศึกษา สำรวจ และทำความเข้าใจจุลชีพธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรชีวภาพอันทรงคุณค่า จุลชีพจำนวนมากในธรรมชาติเป็นแหล่งของสารประกอบชีวภาพที่มีศักยภาพสูงในการนำไปใช้พัฒนาเป็นยา เช่น ยาปฏิชีวนะชนิดใหม่ สารต้านจุลชีพ หรือเอนไซม์ที่ใช้ในกระบวนการอุตสาหกรรม หากการค้นพบและการแยกสารสำคัญจากจุลชีพเหล่านี้ไม่สามารถได้รับการคุ้มครองในรูปแบบของสิทธิบัตร ย่อมทำให้ผู้ที่ลงทุนในกระบวนการวิจัยและพัฒนาซึ่งต้องใช้ทรัพยากรอย่างมากทั้งด้านเงินทุน เวลา และองค์ความรู้ ไม่ได้รับความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ[8]

---

[6] Thailand Bioresource Research Center (TBRC), “เทคโนโลยีชีวภาพ,” ค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2568, www.thaibiotech.info/what-is-microorganism.php.

[7] สำนักงานพาณิชย์จังหวัดชัยนาท, “5 สิ่งต่อไปนี้ไม่อาจะขอรับ สิทธิบัตรและอนุสิทธิบัตรได้ ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฯ,” ค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม 2568, https://chainat.moc.go.th/th/content/ category/detail/id/3535/iid/ 29607.

[8] Khaled A Shaaban, “Marine Microbial Diversity as Source of Bioactive Compounds,” ค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2568, https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35621955/.

ปัญหาประการที่สาม คือ ปัญหาระยะเวลาในการคุ้มครองสิทธิบัตร

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2542 มาตรา 35 บัญญัติไว้ว่า สิทธิบัตรการประดิษฐ์ให้มีอายุยี่สิบปีนับแต่วันขอรับสิทธิบัตรใน ราชอาณาจักร ในกรณีที่มีการดำเนินคดีทางศาลตามมาตรา 16 มาตรา 74 หรือมาตรา 77 ฉ มิให้ นับระยะเวลาในระหว่างการดำเนินคดีดังกล่าวเป็นอายุของสิทธิบัตรนั้น

ผู้ได้รับสิทธิบัตรมีสิทธิเฉพาะในการผลิต ใช้ และจำหน่ายสิ่งประดิษฐ์ของตนเป็นระยะเวลา 20 ปีนับแต่วันที่ยื่นคำขอ อย่างไรก็ดี แนวทางดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของอุตสาหกรรมบางประเภท เช่น เทคโนโลยีชีวภาพ วิทยาศาสตร์จุลชีววิทยา ยา ซอฟต์แวร์ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งล้วนมีวงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์ที่สั้นมาก เทคโนโลยีที่เป็นนวัตกรรมในวันนี้อาจล้าสมัยภายในเวลาไม่กี่ปี แต่ระบบสิทธิบัตรกลับยังให้ความคุ้มครองสูงสุดนานถึง 20 ปี ส่งผลให้เกิดการผูกขาดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ไม่สอดคล้องกับพลวัตของการพัฒนานวัตกรรม

ในทางปฏิบัติ ผู้พัฒนารายใหม่ที่ต้องการนำเทคโนโลยีที่มีการจดสิทธิบัตรไว้ไปต่อยอดหรือนำมาใช้ในบริบทใหม่ มักประสบกับข้อจำกัดทางกฎหมายและต้นทุนที่สูงในการขออนุญาตใช้สิทธิ อีกทั้งยังมีความเป็นไปได้ที่เจ้าของสิทธิบัตรจะปฏิเสธการให้ใช้สิทธิหรือเรียกค่าตอบแทนในอัตราที่สูงจนเกินควร[9]

ด้วยเหตุนี้นำไปสู่การใช้อำนาจผูกขาดของสิทธิบัตรเป็นเครื่องมือในการสกัดกั้นการแข่งขัน มากกว่าการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ผลที่เกิดขึ้นคือการกักขังทรัพยากรและองค์ความรู้ไว้ภายใต้ระบบสิทธิส่วนบุคคล โดยที่สังคมโดยรวมอาจไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากองค์ความรู้เหล่านั้น

ปัญหาประการสุดท้าย คือ ข้อยกเว้นการละเมิดสิทธิบัตรในกรณีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 มาตรา 36 วรรคสอง (1) การกระทำใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย ทั้งนี้ ต้องไม่ขัดต่อการใช้ประโยชน์ตามปกติของผู้ทรงสิทธิบัตร และไม่ทำให้เสื่อมเสียต่อประโยชน์ อันชอบธรรมของผู้ทรงสิทธิบัตรเกินสมควร

ในปัจจุบัน การพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจุลชีพหรือชิ้นส่วนของจุลชีพที่ได้รับการปรับแต่งโดยมนุษย์ ยังคงมีปัญหาเชิงกฎหมายในด้านการตีความ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดขอบเขตไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีของนักวิจัยในมหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ หรือแม้แต่องค์กรวิจัยที่ดำเนินงานในระยะเริ่มต้นซึ่งอาจมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาไปสู่การใช้เชิงพาณิชย์ในอนาคต อาจนำไปสู่การตีความที่จำกัดสิทธิในการวิจัยเพียงเพื่อวัตถุประสงค์ด้านความรู้พื้นฐานเท่านั้น โดยปฏิเสธการคุ้มครองกิจกรรมที่มีเป้าหมายในการต่อยอดเชิงนวัตกรรมในระยะยาว ซึ่งแนวทาง

---

[9] เจษฎ์ โทณะวนิก, “สิทธิบัตรกับสิ่งมีชีวิต,” (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2550), 256.

ดังกล่าวอาจขัดขวางการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะยาว[10]

จากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตรจุลชีพหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงขึ้น ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 มีปัญหาที่ควรต้องปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การคุ้มครองจุลชีพหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของจุลชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับความคุ้มครองและวสามารถบังคับได้ตามกฎหมาย ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขแต่ละประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาคำนิยาม “การประดิษฐ์” ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า การประดิษฐ์ต้องเป็นผลจากการกระทำและความคิดของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม คำนิยามดังกล่าวอาจไม่ครอบคลุมถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีชีวภาพ โดยเฉพาะในกรณีของจุลชีพหรือองค์ประกอบบางส่วนของจุลชีพที่มีต้นกำเนิดจากธรรมชาติแต่ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของมนุษย์ ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการที่กฎหมายไทยยังขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการวินิจฉัยว่าสิ่งที่พบในธรรมชาติ หากมีการนำมาปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาโดยมนุษย์ จะสามารถจัดอยู่ในนิยามของ “การประดิษฐ์” และอีกทั้งตนระบบกฎหมายของบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา มีแนวโน้มในการตีความคำนิยาม “การประดิษฐ์” อย่างยืดหยุ่นมากกว่า กล่าวคือ หากสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติได้รับการปรับแต่งจนเกิดคุณลักษณะใหม่หรือมีศักยภาพในการใช้งานเชิงอุตสาหกรรม ก็สามารถเข้าข่ายเป็นการประดิษฐ์ที่ได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายสิทธิบัตรได้ ดังนั้นเห็นควรเพิ่มเติมข้อความเป็น “การประดิษฐ์ หมายความว่า การคิดค้นหรือคิดทำขึ้น อันเป็นผลให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีใดขึ้นใหม่ หรือการกระทำใด ๆ ที่ทำให้ดีขึ้นซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธี ให้หมายความรวมถึงการประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตที่ผ่านกระบวนการดัดแปลงโดยมนุษย์” เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนากฎหมายสิทธิบัตรของประเทศไทย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี[11]

2. ปัญหาการให้คุ้มครองสิทธิบัตรสำหรับจุลชีพหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของจุลชีพ ผู้ศึกษาเห็นว่าแม้ว่ากฎหมายสิทธิบัตรไทยตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 จะกำหนดไว้ใน มาตรา 9 (1) ว่า “การประดิษฐ์ที่ไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ จุลชีพและส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สัตว์ พืช รวมถึงสารสกัดจากสัตว์และพืช” อย่างไรก็ตาม จากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีชีวภาพที่มีความก้าวหน้าและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อเศรษฐกิจและ

---

[10] Thailand Bioresource Research Center (TBRC), “เทคโนโลยีชีวภาพ,” ค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2568, www.thaibiotech . info/ what-is- microorganism.php.

[11] เฉลิมชัย ก๊กเกียรติกุล, “พัฒนาการระบบสิทธิบัตรของสหรัฐอเมริกา”, ค้นเมื่อ 22พฤษภาคม 2568, https://chalerm chai-nbtc.blogspot.com/2013/06/blog-post_1440.html.

คุณภาพชีวิตของมนุษย์ จึงมีความจำเป็นที่บทบัญญัติของกฎหมายจะต้องพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อแนวโน้มนี้ ผู้เขียนเห็นควรให้เพิ่มเติมบทบัญญัติ มาตรา 9/1 มิให้ใช้บังคับ ในกรณีที่จุลชีพและส่วนประกอบส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มี และสารสกัดจาสัตว์และพืชสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงขึ้น ข้อเสนอดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการวิจัย การลงทุน และนวัตกรรมในเทคโนโลยีชีวภาพ ให้ได้รับความคุ้มครองในฐานะสิ่งประดิษฐ์ตามกฎหมาย เช่นเดียวกับแนวทางที่ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดไว้ในคดี Chakrabarty ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมศักยภาพของประเทศไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านเทคโนโลยี และส่งเสริมระบบนิเวศนวัตกรรมที่มั่นคงและยั่งยืน[12]

3. ปัญหาระยะเวลาในการคุ้มครองสิทธิบัตร ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2542 “มาตรา 35 บัญญัติไว้ว่า กำหนดให้สิทธิบัตรการประดิษฐ์มีอายุ 20 ปี นับแต่วันยื่นคำขอรับสิทธิบัตรในราชอาณาจักร ทั้งนี้ หากมีการดำเนินคดีตามมาตรา 16,มาตรา 74 หรือมาตรา 77 ฉ ระยะเวลาระหว่างการดำเนินคดีจะไม่นับรวมเป็นอายุสิทธิบัตร” หากให้ความคุ้มครองในระยะเวลาที่ยาวนานเกินไป อาจนำไปสู่การผูกขาดข้อมูลพันธุกรรมหรือทรัพยากรชีวภาพ และกลายเป็นอุปสรรคต่อการวิจัย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการเข้าถึงเทคโนโลยีที่จำเป็นของสังคมในภาพรวม[13]

ดังนั้น เห็นควรให้เพิ่มเติมบทบัญญัติ คือ มาตรา 35/1 บทบัญญัติในมาตรา 35 ห้ามมิให้ใช้บังคับกับการคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในจุลชีพและส่วนประกอบส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มี และสารสกัดจากสัตว์และพืชสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงขึ้น

และวรรคสอง “จุลชีพและส่วนประกอบส่วนหนึ่งส่วนใดของจุลชีพที่มี และสารสกัดจากสัตว์และพืชสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงขึ้น มีกำหนดการคุ้มครองกำหนดเวลา 10 ปี”

4. ปัญหาข้อยกเว้นการละเมิดสิทธิบัตรในกรณีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และวิจัย พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 36 วรรคสอง (1) ว่า “การกระทำใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย ทั้งนี้ ต้องไม่ขัดต่อการใช้ประโยชน์ตามปกติของผู้ทรงสิทธิบัตร และไม่ทำให้เสื่อมเสียต่อประโยชน์อันชอบธรรมของผู้ทรงสิทธิบัตรเกินสมควร” แม้ข้อความดังกล่าวจะเปิดช่องทางให้มีการศึกษาวิจัยโดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิของเจ้าของสิทธิบัตร แต่ก็ยังมี

---

[12] Diamond v. Chakrabarty, 447 U.S. 303 (1980), ค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2568, https://supreme. justia.com/cases/federal/us/447/303/.

[13] Soley Çoban and Oya Yalvaç, “Bolar Exemption,” ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2568 https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=2a7e11fb-339c-4bb6-8553-1138dc50e307.

ข้อจำกัดในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในกรณีที่นักวิจัยต้องการศึกษาเนื้อหาหรือโครงสร้างของสิ่งประดิษฐ์ที่จดสิทธิบัตรเพื่อพัฒนานวัตกรรมใหม่ขึ้นมา[14]

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นควรเพิ่มเติมเป็น มาตรา 36 วรรคสอง (1) “การกระทำใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย ให้หมายความรวมถึงการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย ซึ่งผลิตภัณฑ์หรือหรือกรรมวิธีที่ได้รับความคุ้มครองตามสิทธิบัตร เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีใดขึ้นใหม่ ทั้งนี้ ต้องไม่ขัดต่อการใช้ประโยชน์ตามปกติของผู้ทรงสิทธิบัตร และต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประโยชน์อันชอบธรรมของผู้ทรงสิทธิบัตรเกินสมควร

และมาตรา 36 วรรคสาม “ภายใต้บังคับมาตรา 5 บทบัญญัติตามวรรคก่อน (1) ให้หมายความรวมถึงการการกระทำใดๆ ให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีใดขึ้นใหม่ อาจยื่นคำขอรับสิทธิบัตรสำหรับผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีดังกล่าวได้ ภายหลังจากที่สิทธิบัตรเดิมสิ้นระยะเวลาคุ้มครองแล้ว”

ข้อเสนอนี้มีเป้าหมายเพื่อขยายความหมายของข้อยกเว้นให้ครอบคลุมถึงการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสิ่งที่ได้รับความคุ้มครองภายใต้สิทธิบัตร ซึ่งจะเอื้อให้นักวิจัยสามารถเข้าถึง เข้าใจ และวิเคราะห์เทคโนโลยีที่มีอยู่ได้อย่างอิสระมากขึ้น ภายใต้เงื่อนไขที่ยังคงเคารพสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรตามสมควร การแก้ไขในลักษณะนี้จะช่วยสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ และส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรม โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เช่น เทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งต้องอาศัยการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกและการต่อยอดจากผลงานวิจัยเดิมอย่างต่อเนื่อง

[14]กมลชนก หมั่นผดุงกิจ, “ข้อยกเว้นการละเมิดสิทธิบัตร โดยการใช้เพื่อประโยชน์ในการทดลองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร,” บทคัดย่อ (วิทยานิพนธ์,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2559), 16.

เอกสารอ้างอิง

กมลชนก หมั่นผดุงกิจ. **ข้อยกเว้นการละเมิดสิทธิบัตร โดยการใช้เพื่อประโยชน์ในการทดลองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร**. บทคัดย่อ.วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

คำพิพากษา. **Diamond v. Chakrabarty. 447 U.S. 303 (1980)**. ค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2568. https://supreme.justia.com/cases/federal/us/447/303/.

จักรกฤษณ์ ควรพจน์. **กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วย ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า.**พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : นิติธรรม, 2559.

เจษฎ์ โทณะวนิก. **สิทธิบัตรกับสิ่งมีชีวิต**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.

เฉลิมชัย ก๊กเกียรติกุล. พัฒนาการระบบสิทธิบัตรของสหรัฐอเมริกา. ค้นเมื่อ 22พฤษภาคม 2568, https://chalermchai-nbtc.blogspot.com/2013/06/blog-post_1440.html.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. **ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2559.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดชัยนาท. **5 สิ่งต่อไปนี้ไม่อาจะขอรับ สิทธิบัตรและอนุสิทธิบัตรได้ ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ฯ**.ค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม 2568, https://chainat.moc.go.th/th/content/category/detail/id/3535/iid/29607.

Khaled A Shaaban. **Marine Microbial Diversity as Source of Bioactive Compounds**. ค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2568. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35621955/.

Soley Çoban and Oya Yalvaç. **Bolar Exemption**. ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2568 https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=2a7e11fb-339c-4bb6-8553-1138dc50e307.

Thailand Bioresource Research Center (TBRC). **เทคโนโลยีชีวภาพ**. ค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2568. www.thaibiotech.info/what-is-microorganism.php.